

„Zavaras századok folyomán Szabófalva büszkén áll”

„Az általam feltett kérdésekre adott válaszok arról győztek meg, hogy értik a szavak tartalmát és értelmét, ami rendkívül becses dolog, ha figyelembe vesszük, hogy a gyerekek anyanyelve magyar.” (Részlet egy 1945. június 6-i, Szabófalván készült tanfelügyelői jelentésből)¹

Szabófalva az úgynevezett „északi csángó”, mezőségi jellegű Smoldvai magyar települések közül a legrégebbi, a legnagyobb és a legtöbbet emlegetett. Róla szólnak viszonylag a leggazdagabban a források, és innen került ki, Csángóföld falvai közül talán a legtöbb neves ember. Mint az 1857-ben, a román fejedelemség egyesülését megelőző ideiglenes országgyűlésbe választott *Rab János* bíró – aki azonban katolikusként mégsem lehetett képviselő; azután a XIX. század végén *Rab Mihály* bíró, aki a nyelvtudós Rubinyi Mózessel levelezett és megjárta Budapesten a millenniumi kiállítást, képe megjelent a fővárosi Vasárnapi Újságban; *Lakatos Demeter*, az első magyar nyelven verselő moldvai népköltő; *Erdős Szászka Péter*, a falu helytörténésze; vagy a Márton Áron-émlékéremmel kitüntetett tanárházaspár: *Perka Mihály* és *Perka Margit*. De hírért és nevét legalább ilyen mértékben köszönheti Szabófalva az anyanyelvét több mint fél évezrede megőrző csángó népnek, akik már 1671-ben úgy írtak magukról idegen nyelvű és szívű papjaikra panaszkodván, hogy amit azok művelnek, az „minden embereknek, de mi nekünk magyaroknak legh inkább nagy botrankozasunkra vagion...”² Már akkor azon fogadkoztak, hogy ha nem kapnak tisztességes, anyanyelvükön prédikáló papot, akkor „...inkab megh czelekedjük azt, hogij az olahok scizmaiara allunk...”³ – vagyis az ortodox hitre térnek. S bár azóta sem kaptak, mégis megmaradtak a római katolikus vallásban, igaz, hogy anyanyelvét többségük már elvesztette.

Az ellentétes erők összeapásának, a jó és a rossz megütkezésének színhelye tehát ez a nagy katolikus vallású, magyar gyökerű település. Aligha túlzunk, ha azt mondjuk: hogy Moldvában talán itt, Szabófalván volt a legerőteljesebb a román sovinizmus szolgálatába szegődött katolikus papság támadása a magyar nyelv és a magyar identitás ellen, de egyszersmind itt állt ellen a legnagyobb mértékben a csángó lakosság a románosító törekvéseknek. Tehát két erő: a megtartó és a pusztító szándék nagyon is egyenlőtlen küzdelmének eredménye az az állapot, amiben Szabófalva lakossága éli mai életét. Jellemző erre felemás identitásuk: többségük magyarnak már nem tartja magát, de románnak – vagy ahogyan ők mondják: oláhnak – sem, hiszen azok az ortodoxok. *Lakatos Demeter* verseinek túlnyomó többségét anyanyelvén, magyarul írta, de jórészt román helyesírással és ortográfiával, hiszen nem

járhatott magyar iskolába, nem tanulhatott magyarul írni és olvasni. A halottól a templomban románul tartott gyászmisén búcsúznak, de a temetőig tartó úton a halottaskocsi mögött haladó rokonok sokszor ma is magyarul siratják az elhunytat.

Szabófalván az idők múltával úgy zsugorodnak a magyarságra utaló jelek és emlékek, mint ahogyan a fák ágai vékonyodnak a törzshöz képest. És fordítva: minél mélyebbre hatolunk az idők rétegeiben, annál több, annál gazdagabb emlékeit találjuk az egykori magyar életnek. Mutatják ezt a falu határának helynevei, amiket mindig az első telepesek adnak, s ezek között ilyeneket találunk, mint *Lököszfala*, *Ádám kútya*, *Balázok*, *Bonyha*, *Forrászok*, *Gödörajak*, *Határdomb*, *Jakaszfala*, *Lótemető*, *Ludastó*, *Miszécke*, *Nyomás*, *Paphelje*, *Rudak*, *Ugarok* és így tovább.⁴

Szabófalva Románvásártól (Roman) ÉNy-i irányban mintegy 10 km-re, a Szeret és a Moldva folyó összefolyása közti V betű szárai közti területen található. Első írásos említése 1453-ból való. Nevét – a helyi szájhagyomány szerint – első lakosáról, egy Szabó nevezetű emberről kapta. Román neve (Săbăoani) a magyarral párhuzamos román helynévadás terméke. *Lakatos Demeter* (1911–1974), a nehéz életű csángó népköltő a következőképpen szedte versbe faluja „névadójának” szájhagyományban élő emlékét:

*Szabú Jánasnak a hírit, törtínelem nem üsmérii,
Remílem, hogy minden magyar, hogy megtudja ky eléri.
Nem vult császár, nem vult király, – magyar ember, egy darabbul,
Reszketett a füld, hul lípett, úgy hallottam vínektül.*

*Vult a csángúk vezetúje, a szíp Moldova tájaind,
Sarkantyús szarut jú viselt tēbe-nyárba lábaind.
Felcsavart nogy bajuszakval, feér luánd mindig járt,
Ű vult a csángúk kapitánya, Szabú János, míg meghalt.*

*Ötszáz esztendű nem játik, műk megüeztük a nevit,
Nevivel bennünk maradt mai napig a magyar hit.
Zavaras századok folyomán „Szabúfalva” büszkénd áll,
Itt a Moldova szívbend, mind gyönyörű virágszál.⁵*

Első telepesei valószínűleg a XIV. században érkeztek a Nagy-Szamos völgyéből és az erdélyi Mezőség más vidékeiről, a helység névadásának módja is XIII–XIV. századi gyakorlatra utal. Újabb betelepülés történt a XV. század végén, amikor Erdélyből Báthori Istvánnal elégedetlen kivándorlók érkeztek. 1597-ben „nagy kőtemploma” volt, Szűz Mária mennybemenetelének tiszteletére szentelve, és öt filia tartozott hozzá. A templomot a hagyomány szerint Losonczi Margit, föltehetően Jó Sándor (Alexandru cel Bun) moldvai fejedelem katolikus felesége építtette, valószínűleg a XV. század elején. 1599-ben már meglehetősen rossz állapotban volt, a teteje erősen megrongálódott, ezért az akkori vajda, Movila Jeremiás elrendelte a megjavíttatását. Szabófalván az időben nem volt pap, olykor a románvásári plébános járt ki misézni. Csak 1636-ból van hírünk róla, hogy pap került Szabófalvára.

Feltehetően a XVII. század folyamán költözhettek át Szabófalvára a közeli Berendfalva lakói is, egykori templomuk helyének emlékét ma Szabófalva *Miszécke* nevű határrésze őrzi, katolikus templomának romjai ma is láthatók. A rendelkezésre álló forrásokban két változat szerepel Berendfalva lakói elköltözésének okairól. Az egyik szerint 1717-ben Mihail Racoviță uralkodó „tartozása fejében hozzájárult, hogy a tatárok felprédálják a Szeret és a Kárpátok közé eső területet”, s előlük menekültek volna a berendfalviak Szabófalvára.⁶ A másik feltevés szerint a XVIII. században járvány miatt menekült volna el a lakosság a régi településről.⁷ Ha meggondoljuk, hogy a hadak pusztításait járványok szokták követni, elképzelhető, hogy Berendfalva lakói a moldvai fejedelem által saját alattvalóira uszított tatár seregek pusztításai és a nyomukban járó járvány miatt költöztek az utaktól távolabb – mintegy 2-3 km-re – eső mai Szabófalva helyére, ahol a rengeteg erdőben védettebbek voltak, mint a Szeret terasza alatti lejtőn.

Az egykori Berendfalva templomának helyét évszázadokon át megőrizte a szabófalvi nép emlékezete, keresztet is állítottak a valamikori falu helyére. A templom – vagyis a *miszécke* – romját az 1980-as évek második felében a románvásári múzeum munkatársai kiásták és megállapították, hogy a templom 18 m hosszú és 7,5 m széles volt. A temető körül 836 sírt tártak föl, köztük egy „magas rangú” papi személyét is. A sírokban talált csontokat 1993. november 15-én egyházi szertartással újratemették. A témával foglalkozó román történészek – széleskörű egyházi segédlettel, de csak az Isten tudja milyen alapon – úgy vélekedtek, hogy a templomromok, valamint a talált csontok a csángók román voltát igazolják.⁸ Most aztán eltűnődhetünk: miként lehet, hogy Szabófalván az élők magyarok, a halottaik pedig románok?!

Az 1606. május 12-én kelt oklevél szerint Movila Jeremiás fejedelem a seculi görögkeleti kolostornak ajándékozta Szabófalvát. A falu a XVII. század derekán népes és jelentős hely volt, 1635-ből való adat szerint nyolcvan, „magyarok által lakott” ház található itt, egyháza plébánia, maga a település valószínűleg városi rangot kapott. Bandinus érsek 1646-ban 300 lélekről ír, továbbá arról, hogy ismét pap nélkül él Sza-

bófalva magyar népe. Csak 1658-ban került oda Bernardino Valentini. Nem sokáig maradt, mert a szabófalviak hamarosan ismét paphiányról panaszkodtak a Vatikánba írt levelekben. Moldvát ugyanis 1622-ben a Szentszék missziós területté nyilvánította, s a Vatikánból küldtek – vagy inkább nem küldtek – olasz, esetleg lengyel „misszionáriusokat”. Ám ha küldött is Róma valakit, abban sem volt sok köszönet. Giovanni Battista del Monti Rómába írt jelentésében Moldva öt legfontosabb és legnépesebb városa között említi Szabófalvát, ami valószínűleg úgy értendő, hogy a katolikus népességű települések között. Lakói mégis elhagyatottak és elkeseredettek voltak, mert a Vatikán által küldött misszionáriusok „nem ugi viselik magokat az mint az Regula kevanna, hanem reszegesek, azzonember utan jarok, azokkal conversalkodnak, rut fertelmes elötet viselnek... ,nem vehetünk teölleök semmi lelkünk idvöszegire valo giümeölczöt...”⁹

Időközben egyre inkább tönkrement a szabófalvi templom. 1661-ből való feljegyzés szerint „rogyadozik”, 1670-ben „omladozik”. A lakosság egyre többet szenvedett, hol a paptalanságtól, hol pedig a „lelek veszteő es karhoztato”, idegenszívű papoktól. Az 1670-es években újabb veszedelem érte a települést: tatár hadak törtek rá, házaikat felégették, lakosait leölték. Aki életben maradt, az elmenekült Erdélybe és Lengyelországba. 1682-ben már lakatlan helyként említik, temploma összedőlt, felszerelése elveszett. Később a lakosok egy része megtért, legalábbis egy 1692-ből való jelentés szerint az egykori 600 lakosból 45 már visszatelepült. A templomot úgy-ahogy ismét felépítették, de még 1697-ben sem volt felszerelése. Ezután csaknem négy évtizedig nincs hírünk Szabófalváról. 1738-ban azonban ismét plébániaként működött, 1761-ben pedig már új temploma is volt, mégpedig Szent Mihály arkangyal nevére szentelve a „misszió egyik legjobb temploma”. Tornya azonban nincs, a harangot különálló harangtoronyban helyezték el. A falu még a XVIII. század végén is a seculi kolostor tulajdonában volt, egy 1780-ból való feljegyzés megemlíti, hogy az „országgyűlés” is foglalkozott a szabófalviaknak a kolostor adószedői ellen beadott panaszával.

1831. április 24-én nevezetes eseményre került sor Moldvában, amiben szomorú szerep jutott Szabófalva és néhány környékbeli magyar település lakosságának. A történet jól mutatja, hogy a XIX. század elején a magyar nyelvüket már jórészt elvesztett, Románvásár környéki katolikusok mennyire nem érezték magukat románoknak, de amazok sem tekintették őket annak. Az események után 13 esztendővel ott járó Jerney János írja, hogy a Moldváért folyó orosz–török háború békeszerződése értelmében a tartomány egy gyalogos és egy lovassági ezredet volt köteles kiállítani, főként Szabófalva és Tamásfalva magyarsága azonban ellenszegült az újoncozásnak. A hír szerint azt követelték, mutassák meg a magyar király parancsát, s akkor örömet fegyver alá adják magukat, de különben nem engedelmeskednek. „Szerencsétlenségükre nem vala papjuk, vagy velük bizalomban élő előljárójuk, ki a czélzat valódi mibenlétét előttiük fölvilágosította volna, azon hamis hiedelemben éltek ugyanis a jámborok, hogy orosz katonákká

avattatnak gyermekeik.”¹⁰ Végül is orosz katonaságot küldtek ellenük, s az ásóval, kapákkal, nyársakkal felfegyverkezett tömeget 1831. április 14-én fegyveresen leverték. A különböző források közül az egyik 96 halottról, a másik 300-ról beszél. Abban azonban megegyeztek, hogy a szabófalviak közül 24 volt az elesettek száma, s Erdős Szászka Péter tudomása szerint később még nyolcan haltak bele sebesüléseikbe.¹¹ „E híres mézszárlást – írja Jerney – *maignan par excellence magyar revolucionak nevezik*.”¹² A véres eseményt egyébként később hivatalosan azzal magyarázták, hogy a hadseregszervezésről elfelejtették értesíteni a jászvásári katolikus missziót, s ezért hitték azt, hogy rájuk – mármint a katolikus hívekre – nem vonatkozik a toborzási törvény.

A XIX. század elején ismét új templomot építettek Szabófalván, ezt 1843. szeptember 29-én szentelték, Szent Mihály tiszteletére. A szabófalviaknak azonban megint csak szomorúságot hozott a templom és a hozzá tartozó papság. A falubeliek ugyanis még a század elején „folyamodványt” küldtek Mártonfi József erdélyi megyéspüspökhöz (1799–1815), s kérték, hogy az „*őket oláhosodni kényszerítő olasz pap helyett magyarul tudó papot küldene. Mi lett a' dolognak vége? – teszi fel a kérdést Jerney János –, könnyű kitalálni. Felsőbbség elleni bűnben marasztattak el a' nyelvük mellett buzgólkodó szegény esedezők, de nem az illetékes moldvai törvényszék-, hanem maguk az olaszok által. Volt dolga a' deres- kaloda- bot- és korbácsnak. Néhányan rabságot szenvedtek. E' borzasztó diadal gúny és egyéb lealacsonyító eszközökkel tiltatott a' magyar ének és beszéd*.”¹³ A szereti egyházmegye akkor már egyetlen magyar nyelvű egyházközsége ellen a papság részéről is megindult tehát az összehangolt támadás. 1845 húsvétjától teljes mértékben eltiltották a magyar szót a szabófalvi templomban. Petrás Incze János 1845-ben így írt erről a gyalázatos eseményről: „...

elsőbbben csak minden második vasárnap parancsoltatván az imátkozás és éneklés oláhul, ma már a' mult husvéti ünneptől fogva törvénné vált ez Egyházban többé magyar nyelven a' népnek még Isteni tiszteletbenis semmit sem szolgálni: itt az ősrégi énekek, oláhul el ferdítve hangzanak...”¹⁴

Nem sokkal ezután, 1845-ben Ferencz Bálint, magyar privinciabeli minorita került Szabófalvára plébánosnak, s a magyar nyelv – legalábbis átmenetileg – ismét használatba került. A szabófalviak akkor még nyilvánvalóan erős magyarságtudattal rendelkeztek, mert a falu – amint az 1868-ban ott járt Kovács Ferenc írja – „*oly szívósan ragaszkodik anyanyelvéhez, hogy az eloláhosítás folyton tartó rendszeres hatásának évek óta törhetetlen következetességgel ellenállt. (...) A templom melletti sírkerezeszteken mind magyar felírás látható. De régóta olasz papok dolgoznak itt, s amit a kántorok meg tudnak menteni, az van itt a magyarságból*.”¹⁵

Az 1850-es évek végén – közeledvén Moldva függetlenné válása – megélenkült a politikai élet, s ebben a szabófalviak is részt vettek – volna. A csángók „másságát” valósággal a szemük közé vágta az a hatalom, amely másfelől a magyarságuktól igyekezett megfosztani őket. 23 falu 46 küldötte 1857. augusztus 2-án, az úgynevezett egyesülési országgyűlés jelöltjei közé megválasztotta a szabófalvi Rab János bírót. A megyei prefektus és az ortodox püspök azonban ellenezte a jelöltséget, mivel Rab János nem volt ortodox, tehát román. Vagyis még létre sem jött Románia, a moldvai magyarokat máris kirekesztette a közéletből, másod- vagy ki tudja hányadrangú állampolgárokká fokozta le őket. Nem is lett képviselő a szabófalvi Rab János¹⁶. Ennek a rendkívül tanulságos eseménynek a szájhagyományban már kissé folklorizálódott változatát Erdős Szászka Péter a következőképpen mesélte el: „*A zutā, hodj maguknál vult a revolutiō, Kogalnicseānu*”¹⁸

akart heljet adni a nípnek. A bojérok bedjültek a divánba, ide Jászba¹⁹. A románok monták: nem adunk a katolikusoknak heljet, met úk nem igaz románok. Felkel Kogalnicseánu: hát miét ne aggyunk, mongya. Ők isz verekettek, jóreszték a heleket, it születtek, velünk mentek a nehesszígbe isz, jóbe esz, rosza esz. Nem tszínálunk választászt, melik románság, melik madjar. Ő vette pártjukat. Attak nekik esz. Vult a divánban edj deputát Szabófalából esz, monták neki Rab János. Aszt monta: ne bojér. Mük a háborúbe elől, dologba, klákába²⁰ elől, sze moszt nekünk nincen jogoszunk? Ha nincen jogoszunk helhez, akkor ne vidjitek a fjiainkat katonába, ne máj²¹ kérjetek tőlünk pénszt, ne tedzetez klákába, hadjatok békünköt. Sz akor meggondolkosztak azok a nagyok..., hogy vagon igazuk.” De hasznát nem látták az igazuknak.

Moldovában 1864-ben került sor a jobbágyfelszabadításra, Cuza fejedelem idejében kaptak földet a korábbi jobbágyok. Ennek rendjét Erdős Szászka Péter a következőképpen mondta el: „udj attak, mint a mászikaknak²². A meljiknek vult két ökörje, annak attak két hektárt, négy ökrösznek attak négy hektárt. Hatökrösz nem vult Szabófalán. Kéccáznyolcvan rudig vagon. Az meljiknek nem vult ökre, ült kezivel sak, annak attak hektár sz fjilt.” A földosztást követően derült ki, hogy milyen kevés hely van Szabófalván, s egy nemzedék múltán már nem is fértek egymástól. A falu rajokat bocsátott ki magából. A XIX. század végén innen keletkezett az Egyedhalma (Adjud) melletti Ploszkucén (Ploscuteni), a Román és Bákó között elhelyezkedő Balászfalva (Bălăușești), valamint a szomszédos, most Trajának (Traian) nevezett Újfalva. A XX. század első évtizedeiben pedig néhány Jászvásár környéki falu alapításában vettek részt szabófalvi telepések.

A román nacionalistákkal szövetségre lépő olasz papok tevékenysége ellenére az 1851. évi sematizmus szerint Szabófalván a „használt nyelv” a magyar, a román és a német, az 1875. évi sematizmus szerint pedig ezeken kívül még a lengyel.²³ A román viszonylatban rendkívül tisztességesnek tekinthető Nagy Földrajzi Szótár 1890-es adatai szerint a település 2462 lakosa „în majoritate Unguri”. Aztán a XIX. század végén Szabófalva „nagyreszt magyar” népének még egyszer – de talán nem utoljára – megadatott, hogy becsület, javukat kereső pap legyen a plébánosuk. Gaiteán Liverróttiról van szó, aki 1880-tól 1902-ig, tehát 22 esztendőn át szolgált a faluban. Öregségére híveitől tökéletesen megtanult magyarul, magyar lapokat járatott és magyarul is prédikált. Az ő lelkeszsége alatt, 1894 és 1902 között építették a ma is álló szabófalvi templomot. 1905-től 1919-ig azonban már a kétszínű, magyarellenes Kárpáti Grácián plébánoskodott Szabófalván. Rubinyi Mózes, sőt az 1900-as évek elején odalátogató Barabás Endrét is megtévesztette, könnyes szemmel panaszkodván neki, hogy püspöke megtiltotta a magyar nyelvű szolgálatot²⁴. Pedig ez az erdélyi görögkatolikus románból ferencessé lett pap (eredeti neve Săsăreanu), „a terjeszkedő román katolicizmus misszionáriusa”, „élete céljának tekintette, hogy fonnyassza a magyar művelődés szép szabófalvi virágait” – írja róla Domokos Pál Péter²⁵. Valószínűleg az ő keze is

benne volt, hogy a XX. század elején elveszett Szabófalván az újesztendőt köszöntő hejgetés ősi szokása, aminek magyar nyelvű szövegeivel az 1900-as évek elején még találkozhatott az odalátogató néprajzgyűjtő²⁶.

Az 1896 és 1902 között épült, mindmáig szolgáló templomot a falu közepén, az akkori régi temetőben építették, védőszentje – mint az előzőé – Szent Mihály arkangyal. Statikai okokból az alapzatát a síroknál mélyebbre kellett ásni, a lábazat faragott kőből, a fal égetett téglából készült, cinkezett bádoggal fedték. Belső hossza 53,7 méter, szélessége 22,7 méter, alapterülete 1102 m². A főoltár fehér és színes márvány. Berendezésének értékei közé tartozik a négy, fából készült szobor – Jézus Szíve és négy imádkozó angyal –, Ferdinand Stuflese olasz szobrász művei. Orgonája egyidős a templommal, Gebuldere Driger készítette, 26 regiszteres, két sor billentyűzettel. Négy harangja közül a legnagyobbat 1903-ban Olaszországból hozták, 6 mázsa súlyú. A templom külsejét 1923-ban, belsejét 1959–1963 között és 1979-ben újították fel.²⁷

1923-ban a ferences rend noviciátusát Halasfalváról áttették Szabófalvára a kolostorba, melynek épületét 1925-ben kibővítették. 1919 után 30 esztendeig a magyarul mitsem tudó Anton Bisoc lett Szabófalva plébánosa. Az ő románosító munkája is érvényesülhetett, amikor az 1930-as népszámláláskor

a 97%-ban római katolikus Szabófalván – lakosságának még ma is mintegy harmada ért magyarul –, mindössze 3 ember nevezte vagy merete nevezni magát magyar anyanyelvűnek. Igaz, hogy 2002-ben sem merték többen megvallani magyarságukat.²⁸ Pedig egy 1896. évben készült tanfelügyelői jelentés szerint a szabófalvi iskola tanulóinak nagy nehézséget jelentett, hogy számukra idegen nyelven kellett tanulniuk, s ezért a tanfelügyelők a XX. század első felében évről évre

megállapítják: ettől a diákok és a tanítók egyaránt szenvednek. A tanulók „magyar nemzetiségű katolikusok, akik nem tudnak románul” – írják jelentéseikben. Még 1937-ben is azt olvashatjuk: „a gyermekek otthon csak anyanyelvükön beszélnek, és ez megnehezíti a román nyelv tanulását.”²⁹ Később a magyar nyelv használata teljesen a családi körre szűkült. Mégis, mikor lehetőség nyílt rá, 1951-ben 662 szabófalvi gyermek tanulta „tantárgyként a magyart”.³⁰

A II. világháborút követően ugrásszerűen megsaporodott Szabófalva lakossága, s ma már megközelíti a tízezret. A kevés föld miatt – egy családra alig jut egy hektár –, amit ráadásul szövetkezetbe erőltettek. Az 1980-as években naponta több mint ezer ember, vagyis a családfenntartók nagyobb része, eljárt dolgozni, elsősorban Románvásárba. A gazdasági leépülés miatt az 1990-es években egyre többen lettek munkanélküliek, Izraelben, Olaszországban, Spanyolországban, Magyarországon, Erdélyben és máshol igyekeznek kenyérkereseti lehetőséget találni. A növekvő népességszám miatt új templomokat építettek és szenteltek Szabófalván az ezredforduló után.

Szabófalva népesedési adatai

Év	Lélekszám(fő)	Év	Lélekszám(fő)
1636	80 (ház)	1807	3448
1641	195	1814	3270
1643	243	1838	1600
1646	300	1842	1540
1661	287	1851	2000
1670	200	1857	1601
1682	(néhány család)	1858	2025
1664	--	1890	2462
1692	45	1920	3491
1696	124	1930	4448 ³¹
1761	1359	1996	9879 ³²
1770	670	2009	9248 ³³

Szabófalva művelődéstörténete az elmúlt évtizedekben összeforrott Lakatos Demeter csángó népköltő nevével és tevékenységével. Illő, hogy megemlékezzünk róla, annál is inkább, mert verseiben gyakran és nagy szeretettel emlegeti Szabófalvát, a tájat, az embereket, különösképpen a „lányokat”. Lakatos Demeter verseivel bebizonyította, hogy a párttitkárok, papok, szekusok és más, hasonló „nyelvészek” által oly sokat becsmérelt moldvai magyar tájnyelv tökéletesen alkalmas a legjobb emberi érzések és gondolatok kifejezésére. Idézzünk a *Szabófalva* című Lakatos Demeter versből néhány szakaszt:

*Messze messze, Csángú országba, Molduva isz Szeret között,
Elfelejtve egy árva falu, élet harcába ű győzött.
Anyanyelvirt dorse³⁴ szokcor, züdü³⁵ járásval szenvedtünk,
De ziszten hírvél miük eddig csak magyarnak maradtunk.*

*Rígi dorsa a miük falunk, ez a drága Szabófalva,
Nagytatánk nagytatája csak itt meg van halva.
Itt, hul foly moszt isz a Szeret, hul musulyag a kikelet,
Ős apáink csontoikkal hizdalják a vény füldet.*

*Magyar szut, meddig a világ, századok mynd repülnek,
Nem tudja ellopny senky, eltogadja népiünknek.
Aky született magyarnak, büszkénd annak maradjan.
Szemmiürt a nagy világan nemzetitül ne szakadjon.*

*Nem számít, ha zélet máma vagy máskor mostuha vult,
Aky magyar, legyen magyar, ne legyen gyáva élve, hult.
Szabófalába ha lakunk, ez nem nagy baj és hiba nincs,
Fő, hogy ne felejtjük a nyelvet, életben legdrágább kyncs.³⁶*

1. Trunki Péter – Bodó Csanád: *A tanfeliügyelő jelenti. Román állami iskolázás a moldvai magyar falvakban.* Kriterion, Kolozsvár, 2017. 129.
2. Domokos Pál Péter: „... édes Hazámnak akartam szolgálni...” Szent István Társulat, Budapest, 1979. 77.
3. Uo. 78.
4. Halász Péter: Szabófalva helynevei. In *Magyar Névtani Dolgozatok 143.* ELTE, Budapest, 1997.
5. Lakatos Demeter: *Csángú országba I.* Szerk.: Libisch Győző. Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület, Budapest, 2003. 44.
6. Istoc, Anton: Parohia romano catolică Săbăoani. In *Lumina Creștinului*, 1992, 5.
7. Dumea, Emil: Săbăoani. In *Lumina Creștinului*, 1992. 12.
8. Săbăoani. *Pași în cunoașterea adevărului.* [Szabófalva. Lépések az igazság felé] Almanahul Presa Bună, Iași, 1993. 68.
9. Domokos: i. m. 77.
10. Jerney János *Keleti utazása a magyarok őshazája kinyomozása végett, 1844.* Pest, 1851. 109.
11. Erdős Szászka Péter: Emlékezés az 1831-es parasztfelkelésben elesett szabófalviakra. In *Korunk*, 1982. 222–224.
12. Jerney: i. m. 109.
13. Jerney: i. m. 110.
14. Közli Domokos Pál Péter: i. m. 1979. 1430.
15. Kovács Ferenc *Úti naplója.* Marosvásárhely, 1870. 96.
16. Demény Lajos: A csángók az egyesülés korában. In *Hét*, 1982. május 7. 8.
17. Az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc.
18. Kogălniceanu, Mihail román politikus, Moldova és Havasalföld egyesítésének egyik jelentős szereplője.
19. Jászvásárba (Iași)
20. robotban (clacă: robot, rom.)
21. már
22. értsd: a románoknak
23. Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság.* Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2001. 110.
24. Barabás Endre: Etelközi levelek. In Harangozó Imre (szerk.): *„Ott hul éltek vala a magyarok...”* Ipolyi Arnold Népfőiskola, Újkígyós, 2000. 35.
25. Domokos Pál Péter: i. m. 2001. 217.
26. Wichmanné Hermann Júlia: A moldvai csángók szokásaiból. In *Ethnographia*, 1907. 287–294.
27. A templomban olvasható román nyelvű ismertetés szerint.
28. Tánzos Vilmos: A moldvai csángók magyar nyelvismere 2008–2010-ben. In *Moldvai Magyarság*, 2011. 12. 15.
29. Trunki–Bodó: i. m. 79–129.
30. Vincze Gábor: Csángósors a II. világháború után. In Pozsony Ferenc (szerk.): *Csángósors.* Budapest, 1999. 232.
31. Ebből 4374 római katolikus és – a hivatalos román népszámlálás szerint – 3 magyar anyanyelvű, 2 magyar nemzetiségű.
32. Vallási megoszlása: római katolikus 9806 (99,3%) – Tánzos, i. h.
33. Ebből római katolikus 9180 (99,3%), magyarul beszél 23%, magyarul ért 32% – Tánzos, uo.
34. nagyon, erősen
35. az idő
36. Lakatos Demeter: i. m. 118–119.